

Հայկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի ասպիրանտ

«ԱՉԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԱՐԺԵՔՆԵՐԸ, ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Ժամանակակից աշխարհում անվտանգության հիմնախնդիրը մարդկային քաղաքակրթության կենսական նշանակություն ունեցող հիմնահարցերից մեկն է: Ներկայումս հենց այդ հիմնախնդրի լուծմամբ է պայմանավորված այս կամ այն պետության գոյությունը: Նշված խնդրից անմասն չէ նաև Հայաստանի Հանրապետությունը՝ հատկապես հաշվի առնելով մեր պետության անվտանգության արտաքին սպառնալիքների ամենօրյա վտանգը՝ կապված Ադրբեջանի և Թուրքիայի կողմից արտաքին շրջափակմամբ և Ղարաբաղյան հիմնախնդրով:

Գիտության յուրաքանչյուր ոլորտի խնդիրների ուսումնասիրությունը ենթադրում է հիմնական (անկյունաքարային) հասկացությունների ձևակերպում: Մեր դեպքում որպես այդպիսին «ազգային անվտանգություն» եզրույթի բովանդակային բացահայտումն է:

«Ազգային անվտանգություն» եզրույթն անգլերեն «national security» բառակապակցության թարգմանությունն է: Հատկանշական է, որ Արևմուտքում «ազգային անվտանգությունը» նույնացվում է «պետական անվտանգության» հետ, սակայն, մեր կարծիքով, նշված հասկացությունների նույնացումը և փոխարինումը մեկը մյուսով անթույլատրելի է, քանի որ առաջին հասկացությունն առավել ընդհանուր և լայն, իսկ երկրորդը՝ մասնավոր, տեսակային: Վ. Վ. Մամոնովի կարծիքով այդպիսի մեկնաբանությունը ճիշտ չէ, քանի որ ազգային անվտանգությունը ենթադրում է եռամիասնական կառուցվածք, որի բաղադրատարրերից յուրա-

քանչյուրը հավասարապես կարևորվում է. **անձի, հասարակության և պետության անվտանգություն**¹:

Ազգային անվտանգությունը կապերի և հարաբերությունների համակցություն է, որը բնորոշում են անձի, սոցիալական խմբի, հասարակության, պետության և ժողովրդի այնպիսի կացություն, որի դեպքում ապահովվում է դրանց կայուն և հաստատուն գոյությունը, կենսական պահանջմունքների իրացումը և բավարարումը, ներքին և արտաքին սպառնալիքներին արդյունավետ դիմակայելու ունակությունը, ինքնազարգացումը և առաջընթացը²:

Ազգային անվտանգության բնորոշման փորձ կատարվել է նաև հայրենական տեսաբանների կողմից, ըստ այդմ՝ ազգային անվտանգությունը սահմանադրական հասկացություն է, որն ունի լայն բովանդակություն: Այն անվանվում է նաև պետական կամ հասարակական անվտանգություն, որի ներքո հասկացվում է արտաքին և ներքին վտանգներից անձի, հասարակության և պետության կենսական կարևորագույն շահերի պաշտպանվածության վիճակը: Կարելի է ասել, որ ազգային անվտանգությունն իրավական, քաղաքական, տնտեսական, գիտատեխնիկական, տեղեկատվական, բնապահպանական և այլ տիպի անվտանգությունների հանրագումարն է³: Ըստ Ի. Ն. Գլեբովի՝ «ազգային անվտանգություն» հասկացության առավելությունը այն է, որ այն կաղապարված չէ և կրում է միջդիսցիպլինար և միջջյուղային բնույթ, և թույլ է տալիս իր մեջ ներառել տվյալ պետության կողմից պաշտպանվող անվտանգության բոլոր հայտնի տեսակները⁴, իսկ

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2018 3 - 4 (225-226)

ԴԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

Ա. Վ. Կուդաշկինի կարծիքով ազգային անվտանգությունը համապարփակ և բազմակողմանի հասկացություն է⁵:

Հատկանշական է, որ ազգային անվտանգություն եզրույթը թեև հիշատակված էր ինչպես ՀՀ Սահմանադրության⁶ սկզբնական տեքստում, այնպես էլ բազմաթիվ նորմատիվ իրավական ակտերում⁷, սակայն դրա բովանդակությունն առաջին անգամ օրենսդրորեն ամրագրվել է «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2001 թվականի դեկտեմբերի 28-ի թիվ ՀՕ-294 օրենքում, որի 1-ին հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգությունը պետության և հասարակության **այնպիսի կացությունն է, երբ ապահովված է անձի, հասարակության և պետության անվտանգությունը**, երկրի տարածքային ամբողջականությունը, ինքնիշխանությունը, սահմանադրական կարգը, տնտեսության բնականոն զարգացումը, հասարակության նյութական և հոգևոր արժեքների, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը ներքին և արտաքին սպառնալիքներից:

Ամբողջացնելով ազգային անվտանգության նշված բնորոշումները, կարծում ենք, որ «ազգային անվտանգություն» ասելով պետք է հասկանալ արտաքին և ներքին վտանգներից անձի, հասարակության և պետության կենսական կարևորագույն շահերի պաշտպանվածության վիճակը: Ընդ որում՝ կենսական կարևորագույն շահերի տակ պետք է հասկանալ պահանջմունքների համակցություն, որոնց բավարարումն ապահովում է անձի, հասարակության և պետության գոյությունը և առաջընթաց զարգացումը⁸:

Աշխարհի քաղաքական քարտեզի վրա ինքնիշխան Հայաստանի ի հայտ գալն ինքնին պայմանավորեց հնարավոր սեղմ ժամկետներում միջազգային հարաբերությունների համակարգում երկրի

տեղը և դերը, ինչպես նաև դրանք կանխորոշող ներպետական կառուցակարգերը վերանայելու անհրաժեշտությունը: Այս առումով ցանկացած պետության համար վճռորոշ դերակատարություն ունի վերջինիս ազգային անվտանգության ռազմավարությունը, որն իր մեջ ներառում է ներքին, ռազմական և արտաքին քաղաքականության սկզբունքային տարրերը:

Հայաստանի Հանրապետության ազգային շահերի համակարգը բավականաչափ համապարփակ արտացոլված է Հայաստանի Հանրապետության նախագահի 2007 թվականի փետրվարի 7-ի թիվ ՆՀ-37-Ն հրամանագրով հաստատված Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարության⁹ մեջ (այսուհետ՝ ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարություն կամ ռազմավարություն):

ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը ՀՀ ազգային շահերը պետական քաղաքականության մշակման և իրագործման հիմքում դնելուց զատ՝ սահմանում է դրանց համակարգը, բովանդակությունը և առաջնահերթությունները: Ըստ այդմ՝ Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության հիմնարար արժեքներն են՝

- Անկախությունը. Հայաստանի Հանրապետությունը ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն է:
- Պետության և ժողովրդի պաշտպանվածությունը. Հայաստանի Հանրապետությունն ապահովում է իր տարածքային ամբողջականությունը, սահմանների անձեռնմխելիությունը, բնակչության ֆիզիկական գոյությունը:
- Խաղաղությունը և միջազգային համագործակցությունը. Հայաստանի Հանրապետությունը ձգտում է իր միջազգային ներգրավվածության աստիճանի բարձրացմանը, նպաստում տարածաշրջանում և աշխարհում խաղաղության և ան-

վտանգության ապահովմանը:

- Հայաստանի պաշտպանությունը. Հայաստանի Հանրապետությունը հետամուտ է հայ ժողովրդի ազգային ինքնության պահպանմանն ու զարգացմանը՝ Հայրենիքում և Սփյուռքում:
- Բարեկեցությունը. Հայաստանի Հանրապետությունը ձգտում է կայուն զարգացման միջոցով բնակչության համար ապահովել կյանքի բարձր որակ:

ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը միաժամանակ սահմանել է նաև ազգային անվտանգության վերը նշված հիմնարար արժեքներին ծառայող գործոններն ու գործողությունները:

ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության առավելություններից է որոշակի նպատակների ամրագրումը, չնայած որ անհասկանալի է՝ արդյո՞ք դրանք ձևակերպված են որպես ազգային նպատակներ: Ի. Բ. Կարդաշովայի կարծիքով պետության ազգային անվտանգության ռազմավարությունը պետք է կանխորոշի որոշակի ազգային նպատակներ, քանի որ նպատակների բացակայությունն ազդում է մարդու և հասարակության ակտիվության վրա կենսագործունեության տարբեր ոլորտներում: Ընդ որում՝ Կարդաշովան, որպես ՌԴ գլխավոր ազգային նպատակ, համարում է հասարակության անընդհատ զարգացումը և կատարելագործումը¹⁰:

ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը առերևույթ գուրկ չէ նաև որոշակի թերություններից, որոնք, ըստ էության, հանգում են հետևյալին.

- ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը որոշակի առումով խիստ հռչակագրային բնույթ ունի, այդ իսկ պատճառով դրա դրույթները շատ դեպքերում դժվար իրագործելի են:
- Ռազմավարությունը չի ապահովում ոլորտի հասկացությունների

սահմանումը, այլ շատ դեպքերում սահմանափակվում է զուտ թվարկումներով: Այսպես, օրինակ, ռազմավարությունը թվարկում է ազգային անվտանգության հիմնարար արժեքները, ազգային անվտանգության դեմ ուղղված սպառնալիքները՝ չտալով այդ հասկացությունների սահմանումները:

- Ռազմավարությունը չի սահմանում ազգային անվտանգության ապահովման համակարգը, վերոնշված ոլորտում պետական կառավարման մարմինների փոխադարձ կապը, հիմնական խնդիրները և գործառույթները:

Նշված թերությունները, սակայն, չեն նսեմացնում ռազմավարության դերն ու նշանակությունն ազգային անվտանգության ապահովման ոլորտում պետական միասնական քաղաքականության մշակման և իրագործման հարցում: Ավելին՝ Ա. Կ. Պերշինի կարծիքով՝ անվտանգության ապահովման արդյունավետությունը մեծապես պայմանավորված է պետության անվտանգության ապահովմամբ՝ ժամանակին և բազմակողմ մշակված հայեցակարգով¹¹:

Անդրադառնալով թե՛ գրականության մեջ և թե՛ «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին»՝ ՀՀ օրենքում նշված ազգային անվտանգության եռամիասնությունը կազմող անձի, հասարակության և պետության անվտանգությանը՝ հարկ ենք համարում ընդգծել, որ ռազմավարությամբ այս եռամիասնությանը տրվել է փոքր-ինչ այլ նշանակություն: Այսպես, եթե օրենքում անձի, հասարակության և պետության անվտանգությունը ազգային անվտանգության սահմանումն է, ապա ռազմավարությունն այն դիտարկում է որպես անվտանգության ապահովման օբյեկտ, որտեղ գլխավոր դերը հատկացված է պետությանը և հանրային իշխանությանն ընդհանրապես: Ռազմավարության բովանդակային ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս առանձնացնելու

պետության (պետական համակարգի) անվտանգությունը որպես գերակա ազգային անվտանգության մյուս կոմպոնենտների (անձ, հասարակություն) նկատմամբ:

Այստեղ տրամաբանորեն կարող է առաջանալ այն հարցը, թե արդյո՞ք ազգային անվտանգություն ասելով առաջին հերթին չպետք է հասկանալ պետական անվտանգություն, այդ տեսակետը, որը երբեմն հանդիպում է նաև այսօր, ձևավորվել էր խորհրդային սոցիալիզմի պայմաններում, երբ հասարակական կյանքի տոտալ պետականացումը հանգեցրել էր հասարակության և պետության շահերի փաստացի նույնացմանը: Նշված մոտեցման տրամաբանական հետևանքը ազգային անվտանգության հասկացության և բովանդակության անտեսումն էր հոգուտ պետական անվտանգության: Հասկանալի է, որ ժողովրդախիշխանության և իրավական պետականության ձևավորման պայմաններում, որտեղ առավել նշմարելի է դառնում բաժանարար գիծը քաղաքացիական հասարակության և պետության միջև, ազգային և պետական անվտանգության մասնորինակ նույնացումը չի համապատասխանում հայկական պետականության զարգացման որդեգրված ուղուն: Միաժամանակ ազգային անվտանգության ապահովման պրագմատիկ գործառույթի տեսանկյունից հնարավոր չէ ժխտել, որ այստեղ պետությունը, ինչպես նախկինում, պահպանում է իր առաջատար դիրքը: Եվ, ըստ երևույթին, հենց դա է հաշվի առնվել ՀՀ ազգային անվտանգությունը մշակելիս:

Այսպիսով՝ ազգային անվտանգության ապահովման հարցում պետության կենտրոնական դերը բավականին ակնհայտ է դառնում: Ջարգացնելով այս մոտեցումը՝ հարկ է նկատի ունենալ, որ ազգային անվտանգության ապահովման տեսանկյունից պետության անվտանգությունն ինքնին գերակա է ազգային անվտանգության մյուս կոմպոնենտների նկատմամբ, քանի որ չապահովելով պե-

տության անվտանգությունը, հնարավոր չէ ապահովել պետության ազգային անվտանգությունը: Այս առումով, սակայն, անհրաժեշտ է հստակ տարանջատել, մի կողմից, ազգային անվտանգության հասկացությունը՝ որպես նպատակ, և, մյուս կողմից, ազգային անվտանգության ապահովումը՝ որպես միջոց: Ընդ որում՝ նպատակի տեսանկյունից հիմնաբարային է հանդիսանում անձ-հասարակություն-պետություն եռամիասնությունը, որտեղ առաջին տեղը զբաղեցնում է անձը, ապա հասարակությունը և վերջում միայն պետությունը, իսկ միջոցի տեսանկյունից առաջատար դիրքում պետությունն է, ապա հասարակությունը և վերջում՝ անձը:

Նշվածը, առաջին հերթին, բացատրվում է պետության և հանրային ինստիտուտների տեսքով ինքնիշխանության և իշխանության մարմնավորմամբ, և, երկրորդ հերթին, ինչն առավել ակնհայտ է, ազգային անվտանգության ապահովման խնդիրների լուծման հարցում եռամիասնության տարրերից յուրաքանչյուրի օրբյեկտիվ հնարավորությամբ. պետությունն այստեղ տիրապետում է առավելագույն հնարավորությունների, այնուհետև հաջորդում է հասարակությունը, իսկ արդեն արդյունքում՝ կոնկրետ մարդանհատը:

Վերոշարադրյալի լույսի ներքո քննարկելով պետական անվտանգության հարցը իրական ժողովրդավարությանը կողմնորոշված ժամանակակից ազգային անվտանգության համատեքստում՝ կարող ենք արձանագրել հետևյալը.

Նախկին խորհրդային մոտեցմամբ պետական անվտանգությունն իրենից ներկայացնում էր այն ամենը, ինչը կապված էր իրենց բնույթով պետական անձի, պետականացված հասարակության և հենց պետության անվտանգության հետ: Այդ իսկ պատճառով պետական անվտանգության ապահովումը նույնանում էր ազգային անվտանգության ապահովման հետ: Մինչդեռ այն դեպքում, երբ

խոսքը գնում է ժամանակակից ընկալմամբ ազգային անվտանգության կոմպոնենտ հանդիսացող պետության անվտանգության մասին, դրա դերն առանձնանում է սոսկ անվտանգության ապահովման գործառույթների կենսագործման պարագայում:

Եվ հենց այստեղ է, որ մենք պետք է ընդգծենք պետության բացառիկ դերն ազգային անվտանգության ապահովման հարցում և դիտարկենք պետության կարգավիճակի երկու ասպեկտները, որոնք հանգում են հետևյալին. այն դեպքում, երբ պետության կարգավիճակը դիտարկում ենք դրա անվտանգության տեսանկյունից, պետությունն, ըստ էության, դառնում է ազգային անվտանգության ապահովման օբյեկտներից մեկը, մյուս կողմից, սակայն, պետությունը միաժամանակ ազգային անվտանգության ապահովման հիմնական սուբյեկտն է, կամ որ նույնն է՝ մի դեպքում պետությունը հանդիսանում է նպատակ, մյուս դեպքում՝ հիմնական միջոց:

Անդրադառնալով ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության իրավական հիմքերի բացահայտմանը՝ հարկ է նկատել, որ անկախ պետականության կայացման առաջին քայլով՝ «Հայաստանի անկախության մասին» հռչակագրի¹² ընդունմամբ, կատարվեց ազգային անվտանգության ապահովման հիմքը կազմող հիմնարար արժեքների իրավական ամրագրումը:

Սահմանադրության ընդունմամբ կատարվեց ազգային անվտանգության իրավական ապահովման երկրորդ քայլը, որը նախորդի համեմատությամբ ուներ ավելի հիմնարար և հեռանկարային բնույթ: Սահմանադրությունը, Հայաստանը հռչակելով որպես ինքնիշխան պետություն (**անկախություն**), որտեղ իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին, և հանրապետության պաշտպանությունը վերապահելով նրա քաղաքացիներին (**պաշտպանություն**) (հոդվածներ 1, 2 և 47), նպատակ էր հետապնդում.

- ապահովելու երկրում **խաղաղություն** և երաշխավորելու **համագործակցություն**ն այլ ազգերի ու պետությունների հետ (հոդվածներ 4, 6, 9, 47, 49, 55, 81, 89),
- ձևավորելու ամուր իրավական հիմք **հայապահպանության** համար (հոդվածներ 11-13, 36),
- ստեղծելու նախադրյալներ հասարակության **բարեկեցությունը** երաշխավորելու համար (հոդվածներ 1, 2, 4, 8, 10, գլուխ 2, հոդվածներ 55, 75, 89, 91):

Ինչպես երևում է, ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությամբ հռչակված հիմնարար արժեքները համահունչ են նշված նպատակներին: Ընդ որում՝ նշված նպատակները պահպանվել են նաև 2005 և 2015 թվականների սահմանադրական փոփոխություններից հետո:

Ազգային անվտանգության ապահովման սահմանադրաիրավական երաշխիքների ստեղծմամբ ամուր հիմք է դրվում նաև այդ ոլորտի ներպետական օրենսդրական ու ենթօրենսդրական կարգավորման համար: Սահմանադրության ընդունումը պայմանավորեց ազգային անվտանգությանն առնչվող մի խումբ օրենքների ընդունումը, սակայն հատկանշական է, որ այդ օրենքներից յուրաքանչյուրը պարունակում է պարունակում է ազգային անվտանգության ապահովմանն առնչվող ընդամենը մեկ կամ երկու-երեք նորմեր¹³, ինչպիսի պայմաններում ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը շարունակում է մնալ ոլորտի քիչ, թե շատ համակարգված և համապարփակ միակ փաստաթուղթը:

Ընդունված մոտեցման համաձայն՝ իրավահարաբերություններն արդյունավետ կերպով կարգավորվում են ուղղաձիգ՝ սահմանադրություն-օրենք-ենթօրենսդրական ակտ շղթայով¹⁴:

ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության իրավական հիմքերի համատեքստում իրավահարաբերություն-

ների աստիճանակարգված՝ սահմանադրություն-օրենք-ենթաօրենդրական մեխանիզմով կարգավորումը, ըստ էության, որոշակի առումով խաթարված է՝ հաշվի առնելով «Ազգային անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի բացակայությունը¹⁵: Նշված խնդիրն առավել առարկայական է դարձել 2015 թվականի ՀՀ սահմանադրական փոփոխություններից հետո: Ըստ այդմ՝ եթե 2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության¹⁶ 6-րդ հոդվածն ամրագրում էր, որ Սահմանադրությունն ունի բարձրագույն իրավաբանական ուժ, և նրա նորմերը գործում են անմիջականորեն, ապա 2015 թվականի խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրությունը¹⁷ մասնակի հրաժարվել է Սահմանադրության նորմերի անմիջական գործողության սկզբունքից, միաժամանակ 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ Սահմանադրության և օրենքների հիման վրա և դրանց իրականացումն ապահովելու նպատակով Սահմանադրությամբ նախատեսված մարմինները կարող են **օրենքով լիազորվել ընդունելու ենթաօրենդրական նորմատիվ իրավական ակտեր**: Լիազորող նորմերը պետք է համապատասխանեն իրավական որոշակիության սկզբունքին:

ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը հաստատել է ՀՀ նախագահի **հրամանագրով**, և նկատի ունենալով 2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված պետական իշխանության մարմինների համակարգում ՀՀ նախագահի կարգավիճակը, վերջինիս առանձնահատուկ լիազորությունները ազգային անվտանգության և պաշտպանության ոլորտներում և ՀՀ Սահմանադրության նորմերի անմիջական գործունեությունը՝ կարող ենք արձանագրել, որ ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության իրավական հիմ-

քը նախևառաջ ՀՀ Սահմանադրությունն էր: Մինչդեռ 2015 թվականի փոփոխություններից ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված վերոնշյալ կարգավորումները առաջ են բերել մի նոր իրողություն, երբ մենք կարող ենք խոսել ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության իրավական հիմքերի մասնակի բացակայության մասին:

Վերագրյալի ամփոփմամբ կարող ենք փաստել, որ վերոնշյալ ճգնաժամի հաղթահարման տեսանկյունից ժամանակի հրամայական է դարձել ազգային անվտանգության ապահովման ոլորտում միասնական օրենքի ընդունումը, որն, ի թիվս այլնի, համապատասխան լիազորող նորմերի միջոցով իրավական հիմքեր կնախատեսի ՀՀ կառավարման ձևի փոփոխությամբ պայմանավորված արդեն ՀՀ Կառավարության կողմից ազգային անվտանգության ռազմավարություն հաստատելու համար:

Խոսելով ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարության իրավական հիմքերի անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ որպես այդպիսիք՝ համարվում են նաև Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերին և համաձայնագրերին՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դրանք 2015 թվականի խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի ուժով հանդիսանում են ՀՀ իրավական համակարգի կառուցվածքային տարրը¹⁸: Նշված պայմանագրերի և համաձայնագրերի թվից կարելի է առանձնացնել Մարդու իրավունքների հանրնդհանուր հռչակագիրը (1948)¹⁹, Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագիրը (1976)²⁰, Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը (1972)²¹ և այլն:

- 1 Տե՛ս Мамонов В. В., Конституционные основы национальной безопасности России: Монография. Саратов. 2002, էջ 19:
- 2 Տե՛ս Манилов В. Л., Национальная безопасность: ценности, интересы, цели. // Военная мысль, 1995. № 6, էջ 29:
- 3 Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնարանություններ, ընդ. խմբ. Հարությունյան Գ., Վաղարշյան Ա., Երևան, 2010, էջ 619:
- 4 Տե՛ս Глебов И. Н., Национальная безопасность Российской Федерации: проблемы правового регулирования. СПб.: Ун-т МВД России, 1998, էջ 10:
- 5 Տե՛ս Кудашкин А. В., Военная служба и военнослужащий в Российской Федерации: конституционно-правовое регулирование: Монография. М., 2001, էջ 10:
- 6 Տե՛ս «ՀՀ Սահմանադրություն» (ընդունվել է 1995 թվականի հուլիսի 5-ին), հոդ. 89: «ARLIS» (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=1>)
- 7 Տե՛ս, օրինակ, «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» ՀՀ 1996 թվականի դեկտեմբերի 3-ի հմ. ՀՕ-94 օրենքը («ՀՀ Ազգային ժողովի տեղեկագիր» («ՀՀԱԺՏ»), 1996, հմ. 23-24), հոդ. 9:
- 8 Առավել մանրամասն տե՛ս՝ Идрисов Р.Ф., «Теоретические и правовые проблемы обеспечения национальной безопасности Российской Федерации», Дис. д-ра юрид. наук: 12.00.14. М., 2002, էջ 37:
- 9 Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության նախագահի 2007 թվականի փետրվարի 2-ի «ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը հաստատելու մասին» հմ. ՆՀ-37-ն իրամանագիրը («ՀՀՊՏ», 2007, հմ. 11(535))
- 10 Տե՛ս Кардашова И. Б., МВД России в системе обеспечения национальной безопасности Российской Федерации. Дис. д-ра юрид. наук: 12.00.14, М., 2006, էջ 122:
- 11 Տե՛ս Першин А. К., К вопросу о категориально-понятийном аппарате в теории национальной безопасности // Власть, 2004, №6, էջեր 48-54:
- 12 Տե՛ս ՀՀ Գերագույն խորհրդի 1990 թվականի օգոստոսի 23-ի «Հայաստանի անկախության մասին» հռչակագիրը («ՀՀ Գերագույն խորհրդի տեղեկագիր», 1990, հմ. 16):
- 13 Առավել մանրամասն տե՛ս Մեդրակյան Ա. Ս. «Իրավունք և անվտանգություն» (տեսական հիմնախնդիրներ), ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» իրատարակչություն, Երևան, 2015, էջեր 24-27:
- 14 Իրավահարաբերությունների կարգավորման արդյունավետության մասին տե՛ս՝ Վաղարշյան Ա. Գ. «Պետության և իրավունքի տեսություն-2»: Գաախոսություններ: ԵՊՀ-Եր., 2011, էջեր 88-107, 250-267, «Сравнительное конституционное право», Учебное пособие, отв. ред. Чиркин В.Е., М., 2002, էջեր 18-37, Нерсисян В.С. Философия права, Учебник для вузов, 2-е изд., перераб. и доп., М. 2009, էջեր 30-57:
- 15 Այդպիսի օրենքի կիրարկման փորձ ունեն, օրինակ, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, Հնդկաստանը, Ղազախստանը, Ռուսաստանը:
- 16 Տե՛ս «ՀՀ Սահմանադրություն (փոփոխություններ)», ընդունվել է 1995 թվականի հուլիսի 5-ին, փոփոխությունները կատարվել են 2005 թվականի նոյեմբերի 27-ին («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր» («ՀՀՊՏ»), հատուկ թողարկում, 2005), հոդ. 6:
- 17 Տե՛ս «ՀՀ Սահմանադրության փոփոխություններ», ընդունվել է 1995 թվականի հուլիսի 5-ին, փոփոխությունները կատարվել են 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ին («ՀՀ պաշտոնական տեղեկագիր» («ՀՀՊՏ»), հատուկ թողարկում, 2015), հոդ. 3:
- 18 Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս՝ Վաղարշյան Ա. Գ. «Պետության և իրավունքի տեսություն-2», Գաախոսություններ: ԵՊՀ-Եր., 2011, էջեր 88-117, 196-212:
- 19 Տե՛ս «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր» (ընդունվել և հռչակվել է ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի 1948 թվականի դեկտեմբերի 10-ի 217 Ա (III) բանաձևի համաձայն): «ARLIS» (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=1896>):
- 20 Տե՛ս «Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների միջազգային դաշնագիր» (ընդունվել է ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի 1966 թվականի դեկտեմբերի 16-ի 2200 Ա (XXI) բանաձևի համաձայն): «ARLIS» (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=18501>):
- 21 Տե՛ս «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր» (ընդունվել է ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի 1966 թվականի դեկտեմբերի 16-ի 2200 Ա (XXI) բանաձևի համաձայն): «ARLIS» (<http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=18500>):

RESUME - РЕЗЮМЕ**FUNDAMENTAL VALUES, FACTORS AND LEGAL FRAMEWORKS OF THE NATIONAL SECURITY STRATEGY OF THE REPUBLIC OF ARMENIA****Hayk Harutyunyan***PhD Student at the Chair of Theory of State and Law, YSU*

In the framework of this work, the author made a theoretical and legal analysis of the national security strategy of the Republic of Armenia, in the light of the fundamental values, factors and legal foundations of the latter.

In the course of the research, the author put forward the idea of the duality of the state in ensuring national security, and also revealed the role of state security in the triad of personality-society-state. The author also made a theoretical and legal analysis of the legal bases of the national security strategy of the Republic of Armenia, on the basis of which some problems were identified in the light of constitutional reforms.

Keywords: *national security, personal security, public safety, state security, state safety, national interest, national security strategy*

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ, ФАКТОРЫ И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СТРАТЕГИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ**Айк Арутюнян***Аспирант кафедры теории и истории государства и права юридического факультета ЕГУ*

В данной статье проведен теоретико-правовой анализ стратегии национальной безопасности Республики Армения в свете фундаментальных ценностей, факторов и ее правовых основ.

В ходе исследования нами была выдвинута идея двойственности государства в обеспечении национальной безопасности, а также была определена основополагающая роль безопасности государства в триаде «личность-общество-государство». В статье также проведен теоретико-правовой анализ основ стратегии национальной безопасности Республики Армения, на основе которого выявлены некоторые существующие в ней проблемы, рассмотренные в свете конституционных реформ.

Ключевые слова: *национальная безопасность, безопасность личности, безопасность общества, безопасность государства, государственная безопасность, национальный интерес, стратегия национальной безопасности*

Բանալի բառեր - *ազգային անվտանգություն, անձի անվտանգություն, հասարակության անվտանգություն, պետության անվտանգություն, պետական անվտանգություն, ազգային շահ, ազգային անվտանգության քաղաքականություն*

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2018 3 - 4 (225-226)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն